

Türkmenler, silahlı mücadeleyi, Türkiye'ye duyulan güven neticesinde benimsememiş ve kültürel yapılarını korumayı tercih etmiştir.

17. Yılında Irak Türkmen Cephesi ve Irak Siyasetinde Türkmenler

The Iraqi Turkmen Front in Its 17th Anniversary and the Turkmen in Iraqi Politics

Bilgay DUMAN

ORSAM Ortadoğu Uzmanı

Abstract

The Iraqi Turkmen Front was established in 1995 with a view to prevent dispersion in the Turkmen political life and to draw a vision for the Turkmen. The Iraqi Turkmen Front has become the biggest and most common organization with the ability of representing the Turkmen in Iraq so far within this process. Despite the fact that ITF is intensely criticized by the Turkmen society and Turkmen politicians from time to time, the Iraqi Turkmen Front has been the most important actor, known both in Iraqi and world politics, of the Turkmen entity in Iraq in terms of its ability to represent after all. It is critically important to examine the process within the Iraqi Turkmen Front, which commemorates its 17th anniversary in 2012, and to understand the position of the Turkmen in Iraqi politics.

1980’de Türkmenlerin ilk siyasi organizasyonu olarak ifade edilebilecek Irak Milli Demokratik Türkmen Örgütü deklare edilmiştir. Suriye’de şekillenen bu örgütün çalışmaları da 1985 yılında durdurulmuştur.

Osmanlı Devleti’nin yıkılışıyla İngiltere’nin işgal ettiği Osmanlı vilayetleri olan Musul, Bağdat ve Basra’nın birleştirilmesiyle İngiliz mandasındaki Irak topraklarında kurulan yeni sistemin dışında bırakılan bölgedeki Türk varlığı, yeni kurulan Türkiye’nin Musul vilayetinden vazgeçmemesiyle umudunu ve direncini yitirmemişse de Musul sorunun Milletler Cemiyetinde çözülememesinin ardından, 1926’da Türkiye ile Irak arasında yapılan Ankara Anlaşmasıyla, İngiliz mandasındaki Irak yönetimine bırakılmasıyla psikolojik travma yaşamıştır. Bu nedenle destek bulamayan ve devletçi bir yapıdan gelen Türkmenler, azınlık psikolojisine sürüklenerek, içe kapalı ve ürkek bir toplum haline gelmiştir. Irak’taki rejimlerin politikaları da bunu körüklemiştir. Hiçbir dönemde siyasi faaliyetlerine izin verilmeyen ve zaman zaman ortaya çıkan lider vasfı taşıyabilecek insanları öldürülen Türkmenler, bölgede hakim anlayış olan silahlı mücadeleyi, şehirli ve aydın nüfus yapısının yanında Türkiye’ye duyulan güven neticesinde benimsememiş ve kültürel yapılarını korumayı tercih etmiştir. Siyasi anlamda bir faaliyet içerisine girmeyen Türkmenler, dönem dönem kültürel ve sosyal içerikli kuruluşları kurmalarına rağmen, rejimin politikaları nedeniyle bir sonuç alamamıştır. Bu çerçevede, 1960’a kadar Irak’taki Türkmenlere ilişkin siyasal, sosyal ya da kültürel bir kuruluştan söz etmek mümkün değildir. 1960’da bir fikir kulübü olarak kurulan Türkmen Kardeşlik Ocağı (TKO), kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesinin yanı sıra, milli duyguların ayakta tutulması ve geliştirilmesi noktasında da faaliyet göstermeye çalışmıştır.

1980’lere gelindiğinde TKO’ya iktidardaki Baas Partisi yanlısı kişilerce rejim tarafından el konulması ve Türkmen liderlerin asılması ve neticesin-

de, 1980’de Türkmenlerin ilk siyasi organizasyonu olarak ifade edilebilecek Irak Milli Demokratik Türkmen Örgütü deklare edilmiştir. Suriye’de şekillenen bu örgütün çalışmaları da 1985 yılında durdurulmuştur. Bu dönemde Irak’taki savaş hali göz önüne alındığında 1970’lerle birlikte başlayan Türkiye’ye yönelik toplu göç hareketi, 1980’lerin sonunda Türkiye’de Türkmenlere ilişkin bir siyasi kuruluşun kurulmasını gündeme getirmiştir. 1988 yılında ilk siyasi Türkmen kuruluşu olan Milli Türkmen Partisi kurulmuştur. 1991’den sonra Irak’ın kuzeyinde de facto bir idare ortaya çıkması, Türkiye’nin bölgede askeri varlığı yoluyla bölgedeki siyasi yapı üzerinde önemli bir etki sahibi olması, Türkmenlere de bir nefes alanı açmış ve Türkmen partilerin sayısı çoğalmıştır. Türkmen siyasi hayatındaki dağınıklığın önüne geçmek ve Türkmenler için bir vizyon çizmek amacıyla 1995 yılında Irak Türkmen Cephesi (ITC) kurulmuştur.

Uzun çalışmalar sonucu Şubat 1995’ten kurulan ITC, 24 Nisan 1995’te ilan edilmiştir. Kuruluş ilanı ile birlikte o dönemde Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği’nin Ankara Şubesi Başkanı olan Turhan Ketene ITC Başkanı olmuştur. ITC içerisinde Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP), Türkmen Birlik Partisi (daha sonra adı Türkmeneli Partisi olarak değiştirildi), Türkmen Bağımsızlar Hareketi (TBH), Türkmen Kardeşlik Ocağı (Erbil Şubesi), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı ile Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği yer almıştır. Üçü siyasi parti, üçü de sivil toplum kuruluşu olmak üzere altı kuruluşu bir araya getiren ITC, çalışmalarını birçok alana yaymıştır. 19 Ağustos 1995’te bir basın bildirisi yayınlayan ITC, kuruluş aşaması, kuruluş amaçları, temel ilkeler ve kuruluş yapısı hakkında ge-

ITC, Irak'taki Türkmen varlığının, Irak ve dünya siyasetindeki tanınan ve temsil kabiliyeti açısından en önemli aktörü olmuştur.

niş bilgiler vermiştir. Bildiride, bölgede yaşayan Türkmenlerin Körfez Krizi nedeniyle uygulanan ambargonun uzaması ve Kuzey Irak'taki fiili durumun süreklilik kazanması nedeniyle bölgede Türkmenlerin güç duruma düştüğünün altı çizilmiştir. Bu durumun giderilmesi için IMTP'nin, asli görevi olmamakla birlikte, eğitim, kültür, sosyal yardım, radyo ve televizyon gibi hizmetleri de Türkmen halkına sağlamaya çalıştığı ifade edilmiştir. Türkmenlerin ihtiyaçlarının artması ve geniş bir alanda hizmet verilmesi gerekliliğinden dolayı Türkmen siyasi partilerin sayısının arttığı belirtilmiştir. Bildiride, bu siyasi partilerin aynı amaca hizmet etmeye gayret gösterdiği, ancak aralarında koordinasyon bulunmaması sebebiyle, hizmetlerin amacına ulaşamadığı vurgulanmıştır. Bu durumun kuruluşlar arasında sıkıntı yarattığı ve Türkmen halkı adına birden fazla muhatapla karşılaşılan bir durum ortaya çıkardığı ifade edilmiştir. Bildiride bu karmaşayı ortadan kaldırmak ve Türkmenlerin faaliyetleri-

ni bir çatı altında toplamak amacıyla Türkmenler adına faaliyet gösteren kuruluşların anlaşması sonucu, Türkmen Cephesi'nin kurulduğu açıklanmıştır. Buna göre ITC'nin temel ilkeleri şu şekilde belirtilmiştir:

- Türkmenlerin birlik ve beraberliğinin sağlanması,
- Irak'ın toprak bütünlüğü içerisinde Türkmen toplumunun siyasi, hukuki, kültürel ve ekonomik açıdan anayasal haklarının elde edilmesi.

Bu doğrultuda ITC'nin amaçları ise;

- Türkmenlerin yerel ve merkezi yönetimde etkili bir şekilde temsilini sağlamak,
- Türkmenlere yönelik baskı ve tehditleri bertaraf etmek,

- Türkmen halkının ihtiyaçlarını gidermek ve sorunlarına çözüm bulmak,
- Bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesine ve sorunların diyalog yolu ile çözümüne katkıda bulunmak,
- Irak'ta insan hak ve özgürlüklerine saygılı, başta Türkmenler olmak üzere Irak halkını oluşturan milletlerin meşru haklarını güvence altına alacak demokratik, parlamenter bir rejimin tesisini sağlamak için var olan Türkmen mücadelesini güçlendirerek devam ettirmek ve daha ileriye götürmek,
- Her türlü kaba kuvveti ve silahlı eylemi reddederek, Türkmen toplumunun hak ve özgürlüklerini elde etmek olarak açıklanmıştır.

1995 yılında sonra Irak'taki Türkmen siyasi hareketini birinci derece temsil etme ve yönlendirmeyi başarabilen ITC, 2003'te ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin ardından Irak'taki yeni siyasi ortamda da kendine yer bulmaya çalışmıştır. 2003'ten sonra Irak'ta demokratik açılım çabalarının sonucu olarak yapılan seçimlerde de yer alan ITC, Irak Türkmenleri adına Irak siyasetinde en örgütlü kuruluş olarak ifade edilebilir. Bugüne kadar çok sayıda Türkmen siyasetçi Irak'taki yönetim sürecinde yer almış olsa da, genellikle diğer büyük parti ve siyasi kuruluşların içerisinde görev yapmıştır. Bu açıdan Irak'taki siyasi sürece Türkmenler adına katılan ITC, Türkmen kimliğiyle, Irak'ta Türkmenlerin temsil etme başarısı yakalamıştır. Zaman zaman Türkmen toplumu ve Türkmen siyasetçiler tarafından yoğun şekilde eleştirilse de netice itibariyle ITC, Irak'taki Türkmen varlığının, Irak ve dünya siyasetindeki tanınan ve temsil kabiliyeti açısından en önemli aktör olmuştur.

Irak Türkmen Cephesi'nin 17 Yıllık Serüveni

ITC, 17 yıllık kısa tarihinde 5 kurultay yapmış ve 2005 ile 2008 yıllarında yapılan kurultaylar hariç her kurultayda başkanı değişmiştir. 2011'in Mart ayında Türkmen Meclisi tarafından açıklanan bildiriyle ITC'nin 6. Başkanı olan Sadettin Ergeç

görevini Kerkük Milletvekili ve ITC'nin Kerkük İl Başkanı Erşat Salihî'ye devretmiştir. ITC'nin kuruluşundan itibaren iki dönem başkan seçilen tek kişi Sadettin Ergeç olmuştur. Ayrıca ITC'nin başkanlarından 4'ü Kerkük'lü iken 3'ü de Erbil'in önde gelen şahsiyetlerinden olmuştur. Kısaca ITC kurultayları ile yönetimlerine yer vermek yerinde olacaktır.

Birinci Türkmen Kurultay /4-7 Ekim 1997

ITC'nin yeni yönetiminin belirlendiği ve tüzüğü'nün yazıldığı, Türkmen Şurası üyelerinin seçildiği, "Temel İlkeler Deklarasyonu"nun ilan edildiği, Birinci Türkmen Kurultayı, Türkmen siyasi tarihi adına atılmış en önemli adımlardan biri olarak kabul edilebilir. ITC'nin Tüzüğü'nün hazırlanmasında 9 kişi görev almış ve ITC'nin çalışma sistemi ortaya konmuştur. 9 kişilik heyet tarafından hazırlanan tüzük, hem ITC'nin hem de Türkmen Şurası'nın görev ve yetkilerini belirlemiştir. Tüzük hazırlama komitesinde, 5 Irak Milli Türkmen Partisi'nden (IMTP), 2 Türkmen Kardeşlik Ocağından ve birer kişi de Türkmen Birlik Partisi ile Türkmen Bağımsızlar Hareketinden üye yer almıştır. Buna göre IMTP'den Muzaffer Arslan, Turhan Ketene, Mustafa Kemal Yayıcı, Hasan Özmen ve Yaşar İmamoğlu, Türkmen Kardeşlik Ocağından Sanan Kasap ve Ziver Kasap, Türkmen Birlik Partisinden Riyaz Sarıkahya ile Türkmen Bağımsızlar hareketinden Mahmut Çelebi ITC Tüzük Hazırlama Komitesinde bulunmuştur. Birinci Türkmen Kurultayı'nda önce 30 kişilik Türkmen Şurası'nın üyeleri seçilmiştir. Türkmen Şurası üyeleri arasında yapılan seçimle, ITC'nin yönetim kurulu ve ITC Başkanı belirlenmiştir. ITC Başkanı olarak, Türkmen Kardeşlik Ocağı Başkanı Vedat Arslan seçilmiştir.

Irak'ta faaliyet gösteren Türkmen siyasi parti ve kuruluşlarının, Birinci Türkmen Kurultayında kabul edilen Tüzük çerçevesinde kongrelerini yaparak yeniden yapılanmaları yönünde tavsiye kararı alınmıştır. Bu tavsiye kararının bütün Türkmen kuruluşlarının aynı düzlemde yer almasını ve ITC çatısı altında uyumlu çalışabilmelerini sağlamak amacı taşıdığını söylemek mümkündür. Zira ITC'nin kuruluş amacına bağlı olarak,

“Temel İlkeler Deklarasyonu”nun ilan edildiği, Birinci Türkmen Kurultayı, Türkmen siyasi tarihi adına atılmış en önemli adımlardan biri olarak kabul edilebilir.

Türkmenlerin tek vücut halinde hareket etmesi amaçlandığını söylemek mümkündür. Bütün kuruluşların tek tüzük altında kurumsallaşması, birbirine benzer yapıları ortaya çıkaracağından, Türkmen siyasi hayatının tek düzleme çekilmesinin kolaylaşacağı düşünülmüş olabilir.

Birinci Türkmen Kurultayı'nın sonuç bildirisinde dikkat çeken başka bir nokta ise, açıklanan “Temel İlkeler Deklarasyonu”nun Türkmen toplumu için bağlayıcı nitelik taşıdığı ifade edilmiştir. Zaten kurultayın, isminden de anlaşılacağı gibi, ITC'nin yönetimi ve çalışma prensipleri belirlenmesine rağmen, Türkmen toplumu adına yapılmış olmasıdır. Bu anlamda ITC'nin tüm Türkmenleri temsil eden yegane kuruluş olduğu, ITC'ye dahil olan siyasetçiler tarafından ITC dışındaki başka bir kuruluşun Türkmen toplumu temsil etmeyeceği ve faaliyetlerinin kabul edilmeyeceği yönünde yapılan açıklamalarla, kurultay stratejisi örtüşmektedir. Buradan hareketle Türkmenler adına tek bir örgütlü yapılanmanın sembolize edilmesine çalışıldığı söylenebilir.

Ayrıca Türkmenler için Irak'ta bir yaşam alanı çizilmiş ve “Telafer'den Mendeli'ye söylemi benimsenmiştir. Bu coğrafi bölge daha sonra Türkmeneli olarak adlandırılan bölgenin sınırları olarak gösterilmiştir.

İkinci Türkmen Kurultayı/20-22 Kasım 2000

ITC bir yandan uluslararası platformda çalışmalarını sürdürürken, diğer taraftan da kurumsal yapılanmasını sağlamlaştırmaya ve meşruluğunu arttırmaya çalışmaktadır. Ancak Türkmen siyasetçiler arasındaki sorunlar ve görüş anlaşmazlıkları bu konuda ITC'yi zaman zaman zor

durumda bırakmış ve kurumsal yapılanmanın sağlamlaştırılması zorlaşmıştır. Örneğin, 7-9 Haziran 2000 tarihleri arasında Erbil'de düzenlenen 7. Şura toplantısında Sanan Ağa Kasap'ın Türkmen Şurası'na üye olarak girmesiyle ITC Başkanı Vedat Arslan ve 40'in üzerinde ITC yöneticisi topluca görevini bırakmıştır.

Bunun ardından Türkiye'de ve Irak'ta yapılan çalışmalar sonucu, İkinci Türkmen Kurultayı, 20-22 Kasım 2000 tarihleri arasında Erbil'de yapılmıştır. İkinci Kurultayda, Birinci Kurultayda kabul edilen temel ilkeler deklarasyonu güncellenmiştir ve ITC Tüzüğü revize edilmiştir. Kurultay'da Türkmen Şurası üyeleri seçilmiş, Şura üyeleri de ITC başkanı ve yönetim kurulunu seçmiştir. Buna göre, Türkmen Kardeşlik Ocağından Sanan Ağa Kasap, ITC'nin yeni başkanı olmuştur.

Üçüncü Türkmen Kurultayı/12-15 Eylül 2003

ITC, 9 Nisan 2003'de ABD güçlerinin Bağdat'a girerek Saddam Hüseyin rejimini devirmesinin ardından, tüzüğünde de belirttiği üzere Türkmenlerin merkezi olarak ifade edilen Kerkük ve çevresinde bürolar açmış ve genel merkezini de Kerkük'e taşımıştır. Kerkük'e hiçbir silahlı grubun girmeyeceği garantisi verilmesine rağmen, peşmergelerin Kerkük'e girmesiyle kendini yeniden konumlandırmaya ve Kerkük'te yer edinmeye çalışan ITC, 12-15 Eylül 2003 tarihleri arasında da Kerkük'te Üçüncü Türkmen Kurultayını gerçekleştirmiştir. Kerkük'te düzenlenen 500 delegenin katıldığı ve “Irak'a Demokrasi, Türkmenlere Tam Haklar” sloganıyla yapılan Kurultayda, ITC'nin Bağdat Sorumlusu Faruk Abdullah Abdurrahman 264 oy alırken diğer aday ITC'nin Kerkük Sorumlusu Sadettin Ergeç ise 202 oy al-

30 Ocak 2005 seçimlerinde Irak Türkmenleri Cephesi, Irak genelinde 93.408, Kerkük'te 73.791 oy almıştır.

mıştır. Böylece ITC'nin yeni lider Faruk Abdullah Abdurrahman olmuştur.

Üçüncü Türkmen Kurultayı da diğer iki kurultay gibi ITC için olağan bir kurultay olmuştur. Ancak bu kurultayın diğer kurultaylardan farkı katılım düzeyi olmuştur. Daha önceki kurultaylara Saddam Hüseyin'in kontrolündeki bölgelerden Türkmenlerin katılması mümkün değilken, Bu kurultaya Irak'ın her bölgesinden katılım sağlanmıştır. Türkmen Şurası'nın da ismi değiştirilerek, Türkmen Meclisi'ne dönüştürülmüş ve 30 kişi olan üye sayısı 71'e çıkartılmıştır. Öte yandan bu kurultayda alınan en önemli kararın ITC'nin merkezinin Erbil'den Kerkük'e taşınması olmuştur. Ancak ITC, merkezin Kerkük'e taşınmasıyla birlikte hem Erbil'deki yerleşik yapı bozulmuş hem de siyasetin nabzının attığı Bağdat'ta etkili olamamış ve yerel kalmıştır. Üçüncü Türkmen

Kurultayı'nın ardından ITC içerisinde de kopmalar yaşanmış ve özellikle ITC'nin Erbil'deki delegelerinin büyük çoğunluğu çatıdan ayrılmıştır. Özellikle KDP ve KYB'nin Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölgeyi "Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi" olarak ilan etmesi ve bu yönetim tarafından çizilen haritalarda Türkmen bölgelerinin de yer alması nedeniyle hem ITC bölgede siyaset yapmaktan geri çekilmiş hem de ITC'nin Irak'ın kuzeyinde siyaset yapmasının önüne geçilmiştir. Böylece ITC, Irak'ta yeniden bir yapılanma içerisine girmiş ve güvenli bölgenin dışında kalan Türkmen yerleşimlerinin olduğu vilayetlerde temsilcilikler açmaya başlamıştır. Öte yandan 1980'lerden 2003'e kadar Baas yanlılarının yönetiminde olan Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın Merkez Şubesi de bu kurultayla birlikte ITC'ye katılmıştır.

28 Haziran 2004'te ilan edilen Irak Geçici Yönetimine de giremeyen ITC, 30 Ocak 2005'te yapılması planlanan seçimler için hazırlıklarını yapmış ve bunun için Irak'ta faaliyet gösteren tüm Türkmen siyasi kuruluşlarla iletişim kurmuştur. Bu kapsamda, ITC ve Irak'taki Türkmen partileri, 30 Ocak 2005 seçimleri öncesinde bir koalisyon oluşturmuş ve çalışmalarını bu şekilde yürütmüştür. Türkmen Koalisyonu'nun adı Irak Türkmenleri Cephesi olarak kararlaştırılmış ve başkanlığına Türkmen Meclisi Başkanı Sadettin Ergeç seçilmiştir. 30 Ocak'ta yapılan seçimlerin ardından Irak Türkmenleri Cephesi, Irak genelinde 93.408, Kerkük'te 73.791 oy almıştır. Bu oylarla 3 milletvekili elde eden Irak Türkmenleri Cephesi, İbrahim El-Caferi'nin başbakanlığında kurulan hükümette ise bakanlık alamamıştır. Ayrıca Irak'ta yapılan genel seçimlerle birlikte vilayet yönetimleri seçimleri de yapılmıştır. Irak Türkmenleri Cephesi, Kerkük'te aldığı 73.791 oyla kentte ikinci parti olarak çıkmış ve 41 üyeli Kerkük İl Meclisi'nde sadece 6 sandalye elde edebilmiştir. Türkmenler diğer parti listelerinden de 3 sandalyeyle Kerkük İl Meclisi'nde temsil edilme hakkına kavuşmuştur.

Dördüncü Türkmen Kurultayı

ITC'nin 30 Ocak 2005 seçimlerinde beklenen başarıyı gösterememesi, ITC içerisinde çatlak seslerin yükselmesine neden olmuştur. Öte yandan Irak'taki yeni yönetimin de güç odaklarının iktidarı paylaşmasıyla oluşmasının ardından, ITC içerisindeki bazı gruplar yakın ilişkiler kurabilecekleri gruplarla işbirliği yönünde tavır sergilemeye başlamıştır. ITC içerisindeki anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması ve ITC için yeni bir yol haritası çizilmesi amacıyla yeni bir kurultay yapılması kararlaştırılmıştır. Zaten Üçüncü Türkmen Kurultayı'nda alınan karar gereği 1 yıl sonra yeni bir kurultay yapılması planlanmıştır. ITC Tüzüğüne göre kurultaylar 3 yılda bir yapılmasına rağmen, Üçüncü Türkmen Kurultayı'nda ITC Merkezi'nin Erbil'den Kerkük'e taşınması nedeniyle ITC'ye 1 yıl deneme süresi verildiği bilinmektedir. Bu nedenle ITC tarafında 2005'in Şubat ayında bir hazırlık komisyonu oluşturulmuş, ancak ITC içerisindeki problemler nedeniyle

le herhangi bir çalışma yapamamıştır. Kurultay sürecini değerlendirmek için 14 Nisan 2005'te toplanan Türkmen Meclisi, bir karar almış ve hazırlık komisyonu feshedilmiştir.

Kurultayın hazırlık aşamasındaki sorunların yanında ITC içerisindeki anlaşmazlıklar da Türkmen siyasi grupları arasını ortama gerginleştirmiştir. ITC'nin başkanlığı için ilk başta 28 adayın olması bile, kurultayın ve ITC içerisindeki durumu gösterir niteliktedir. Ancak başkan adayları arasında yarışa rağmen, Türkmen Meclisi Başkanı Sadettin Ergeç ve ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman arasındaki mücadele ön plana çıkmıştır. Türkmen siyasi gruplar arasındaki tansiyonun düşmesi amacıyla ertelenen 4. Türkmen kurultayı Haziran ayının ilk haftasında yeniden yapılmış ve bu arada Türkmen Meclisi'nin yeni üyelerini belirlenmiştir. Türkmen Meclisi de 9 kişiden oluşan yürütme konseyini seçmiştir. Yürütme Kurulu; Sadettin Ergeç (Türkmen Meclisi eski Başkanı), Faruk Abdullah Abdurrahman (ITC eski Başkanı), Kenan Şakir Üzeyiraga (Türkmen Bağımsızlar Hareketi Başkanı), Cemal Şan (Irak Milli Türkmen Partisi Başkanı), Sami Dönmez (İslami Türkmen Hareketi Başkanı), Enver Bayraktar (Türkmen Adalet Partisi Başkanı), Abdülhamit Bayatlı (Türkmen Aşiretler Birliği Başkanı), İbrahim Arafat (Musul Valisi eski Yardımcısı), Ali Haşim Muhtaroglu'ndan (ITC Tuzhurmatu Sorumlusu) oluşmuştur. Bu şekilde oluşan Yönetim Kurulu Sadettin Ergeç'i başkan olarak seçmiştir. Öte yandan "Birlik ve beraberlik" sloganıyla başlayan Dördüncü Türkmen Kurultayı, Kurultayda sıkıntılarının tam anlamıyla dinlenmediğini savunan Erbil'li Türkmenler, kentte ITC'ye ait binalarda bayrakları indirerek, ITC merkeziyle ipleri koparmıştır.

Beşinci Türkmen Kurultayı/13-14 Temmuz 2008

2007 yılının sonunda Kerkük'teki sürecin tamamlanamaması nedeniyle yapılamayan referandum, hem ITC hem de Türkmenler tarafından kazanç olarak algılanmış ve Kerkük'ün statüsüyle ilgili yeni çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan Kerkük'teki sürecin Türkmenler tarafında olumlu algılanmasına

Üçüncü Türkmen Kurultayı'nın ardından ITC içerisinde de kopmalar yaşanmış ve özellikle ITC'nin Erbil'deki delegelerinin büyük çoğunluğu çatıdan ayrılmıştır.

rağmen, Türkmen iç politikası dengeli bir çizgi seyretmemiştir. Kerkük'teki sürecin ilerlememesine rağmen, Türkmenlerin sorunlarına da bir çözüm bulunamaması ve Kerkük'ün statüsüne ilişkin herhangi bir çözümün ortaya konmaması nedeniyle, Türkmen siyasi partiler arasında sıkıntılar baş göstermiştir. Diğer taraftan 2008'de ITC Tüzüğü'nün öngördüğü süre kapsamında yeniden kurultay çalışmalarına başlayan ITC, kurultay süreci geçmesine rağmen kurultayın yapılamaması nedeniyle sıkıntılı günler yaşamıştır. ITC içerisindeki parti başkanları, kurultayın yapılmamasına tepki göstererek, bir an önce gerçekleştirilmesini talep etmiştir. Hatta ITC'nin genel başkanlık ofisine girerek, ITC yönetimi ve Sadettin Ergeç'in meşruluğunu yitirdiği gerekçesiyle derhal yeni kurultayın yapılmasını talep etmiştir. Bu gergin hava içerisinde 13 Temmuz 2008'de Kerkük'te yapılan kurultaya Bağdat, Diyala, Salahaddin, Kerkük, Erbil, Musul ve Telafer'den katılan 550 delege Türkmen Meclisi üyelerini seçmiştir. Kurultayda ITC Başkanlığı için Sadettin Ergeç ile Türkmen Meclisi üyesi Hasan Turan'ın arasında bir yarışa sahne olmuş, yapılan oylamada Sadettin Ergeç 51 delegeden 44'ünün oyunu alarak yeniden başkan seçilirken, Hasan Turan ise 4 oy almıştır. Alınan karar gereği, ITC'nin vilayet temsilcileri, Yürütme Kurulunda yer almıştır. Yürütme Kurulu, Ali Haşim Muhtaroglu, Nezhet Abdülgani, Aydın Aksu, Usame Nazım Dede, Şahbender Tahir, Erşat Salihi ve Emin Garip'den oluşmuştur. Bu açıdan ITC'de sistem değişikliğine gidildiği görülmektedir. 2005'te yapılan kurultayın ardından ITC içerisinde bulunan parti başkanları ITC'nin Yürütme Kurulunda yer alırken, 2008 yılında ITC yönetim tarafından belirlenen il başkanları

Yürütme Kuruluna alınmıştır. ITC'nin bu kararla bir çatı örgüt olmaktan çıkarak, tek başına bir örgüt niteliği kazandığı görülmektedir. Zira 2008 yılının sonuna doğru, 2009'da yapılacak yerel seçimlere yönelik hazırlıklar çerçevesinde, Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'na başvuru yapan ITC, kendini siyasi parti olarak deklare etmiş ve ITC içerisinde bulunan siyasi partiler, ITC'den ayrılmıştır. Bu kapsamda Türkmen Bağımsızlar Hareketi, Milli Türkmen Partisi, Milliyetçi Türkmenler Topluluğu, Türkmen İslami Hareketi ve Türkmen Adalet Partisi, ITC'den ayrılmıştır. 2009'daki yerel seçimlerin ardından ülkede genel seçim hazırlıklarına girilmiştir. Bu kapsamda ITC de ittifak arayışı içerisinde olmuştur. Bazı Türkmen kuruluşları, büyük gruplar tarafından oluşturulan koalisyonlara dahil olmuştur. ITC'de İyad Allavi başkanlığındaki Irakiye Listesi ile ittifak yapmıştır. Ayrıca ITC, Süleymaniye ve Erbil'de ayrı listeye tek başına seçimlere girmiştir. ITC, 7 Mart 2010'da yapılan seçimlerde ülke genelinde 127.989 oy almıştır. Seçim sonuçlarının ardından Musul'dan İzzettin Devle, Nebil Harbo, Müdrike Ahmet, Kerkük'ten Erşat Salihi, Jale Neftçi ve Diyala'dan Hasan Özmen milletvekili seçilmiştir. Öte yandan ITC, Nuri El Maliki'nin kurduğu hükümette, 2003 sonrasında ilk kez hükümette yer almış ve ITC'den Turhan Müftü Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanı ve İzzettin Devle de Tarım Bakanı olmuştur.

2010 Seçimlerinden Sonra Irak Türkmen Cephesi ve Türkmen Siyaseti

Irak'ta bir denge oluşturulmaya çalışılması, Türkmenlerin Irak siyasetine yavaş yavaş girmesini sağlamıştır. Özellikle Türkiye'nin Irak siya-

Irak'ta yaşanan mezhepsel gerginliğin rağmen, Türkmenler birliklerini sağlayarak, Irak'a ders verir nitelikte bir tutum sergilemiştir.

setinde etkinliğini arttırması, Türkmenlerin de etkinliğinin artmasına paralel olarak ilerlemiştir. Bu kapsamda Kerkük meselesinde taraf olarak görüşleri dinlenmeye başlanan Türkmenler, Irak'ta yapılan her seçimle birlikte siyasi konumlarını bir adım öteye taşımayı başarabilmiştir. Bu çerçevede Irak'ta 7 Mart 2010'da yapılan son genel seçimlerde 10 milletvekili çıkarmayı başarabilen Türkmenler, Irak'taki ilk kez 3 bakanla temsil edilmeye başlamıştır. Irak siyasetindeki bu yükseliş, Kerkük Vilayet Meclisi Başkanlığına Türkmen politikacı Hasan Turan'ın seçilmesiyle devam etmiştir.

Son dönem itibariyle Irak siyasetindeki Türkmen dönüşümü, Türkmenlerin kendi iç siyasetine de yansımış gözükmektedir. Bu süreçte Irak'taki Türkmen varlığının temsiliyeti açısından en etkili kuruluş olarak öne çıkan ITC içerisinde yeni bir dönüşüm yaşanmaktadır. ITC'nin yönetim

kurulu, idari yapılanması ve teşkilat yapısı, taslak aşamasında olan yeni Irak siyasi partiler yasasına göre şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda 2011'in Mayıs ayının ilk haftasında Irak Türkmen Meclisi'nde alınan karara göre, ITC'nin yeniden organize edilmesi kararlaştırılmıştır. ITC Başkanı Saddettin Ergeç, görevini milletvekili ve ITC Kerkük İl Başkanı Erşat Salih'i'ye devretmiş ve Ergeç'in ITC'nin onursal başkanı olarak devam edeceği açıklanmıştır. Başkan değişikliğiyle birlikte ITC'nin yeni kurultayı yapılarına kadar çalışmaları yürütecek olan yeni bir yönetim kurulu oluşturulmuştur. Yeni yönetim kurulu içerisinde yer alan isimlere bakıldığında, Hasan Turan, Ali Haşim Muhtaroglu, Ali Mehdi gibi Türkmen siyasetinin önde gelen isimlerinin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Türkmen siyasetinde ve ITCnde önemli görevler almış olan Aydın Maruf, Nevzat Timur ve Nurettin Kaplan gibi isimler de yeni yönetim kurulu içerisinde

yer almaktadır. Turhan Müftü, Hasan Özmen, Lokman Necim, Müdrike Ahmet, Kasım Kara, Hicran Kazancı, Mübeccel Hazım Dede ve Yasin Hamit, ITC'nin merkez komisyon üyeleri olarak seçilmiştir.[1] ITC'nin yeni isimlerine bakıldığında Irak'taki Türkmen varlığının yaşadığı coğrafyanın/vilayetlerin tamamını kapsadığı ve Türkmenlerin hassasiyetlerine göre şekillendiği söylenebilir. Diyala'dan Erbil'e Telafer'den Kerkük'e kadar Türkmenlerin yaşadığı her bölgeden bir isim yönetim kurulu ve merkez komisyonda yer almaktadır. Ayrıca Türkmeneli Partisi ve Türkmen Adalet Partisi gibi Türkmen siyasi partileri arasında oldukça etkili olan partilerin başkan yardımcılarını Ali Mehdi ve Hasan Turan'ın da ITC bünyesine katılması önemlidir.

Yönetim değişikliğiyle beraber, ITC'nin idari ve yönetim yapılanmasında da değişikliği gidilmiştir. Irak Türkmen Meclisi'nin, ITC'nin bünyesinden çıkarılarak, bütün Türkmen kuruluşlarını kapsayacak şekilde genişletilmesi planlanmaktadır. Bu değişikliğin Türkmenlerin kendilerini ilgilendiren konularda ortak ve bağımsız karar alma sürecine katkı yapacağı ve Türkmen Meclisi'ni giderek Türkmen politikasına yön verir duruma getirebileceği düşünülmektedir.

Öncelikle Türkmen siyasetinin önde gelen ve buldukları mevkilerde önemli işlere imza atan Ali Haşim Muhtaroglu, Ali Mehdi, Hasan Turan gibi isimleri bir araya getiren ITC'nin yeni yönetimi, tüm Irak'ta siyasete yöneldi. Uzun süredir çekişme yaşadığı Kürt gruplarla dahi temel ilkelere vazgeçmeden görüşebilir duruma gelen ITC, bunun ilk meyvesini daha önceden yasayla elde ettikleri bir hak olan Kerkük İl Meclisi Başkanlığına Hasan Turan'ı taşıyarak aldı. ABD'nin Irak'a müdahale ettiği 2003'ten Kürt Bölgesel Yönetiminin kontrolündeki Erbil'de resmi faaliyetlerini durduran ITC, Erbil'deki bürosunu yeniden açmıştır. Zira Temmuz ayının ikinci yarısında ITC tarafından Erbil ve Süleymaniye'de yapılan seminerlerin büyük ilgi gördüğü biliniyor. Ayrıca ITC Yürütme Kurulu Üyesi Aydın Maruf, KYB'nin Süleymaniye Bürosunu da ziyaret etmiştir. Bu ziyaretle aynı gün ITC Başkanı Erşat Salihi de KYB Başkanı Celal Talabani ile görüşmüştür. Öte yandan Kürdistan Muhafazakâr

Partisi resmi bir davet göndererek, ITC'ni ikinci kongresine davet etmiştir. 2010'un Aralık ayında da KDP resmi bir davetle ITC'ni kongresine katılması yönünde çağrıda bulunmuştur. Bu ilişkilerin giderek arttığı da görülmektedir.

Diğer taraftan ITC, Irak'ın güneyinde de yeni bürolar açmaktadır. Bilindiği gibi Irak'ta yaşayan Türkmenler arasında Sünni mezhebine bağlı olanlar kadar Şii'ler de bulunmaktadır. Her ne kadar Türkmenler arasından Şii-Sünni ayrımı yapılsa da Irak'ta yaşanan mezhepsel gerginliğin Türkmenleri de etkilediği bilinmektedir. Şimdi durum düzelmiş olsa da Telafer'de yaşananlar halen hafızalardaki yerini korumaktadır. Ama Türkmenler yeniden birliklerini sağlayarak, Irak'a ders verir nitelikte bir tutum sergilemiştir. ITC daha kapsayıcı bir politika yürüterek, Necef'te de bir büro açmış ve hatta Necef'teki medreselerde eğitim gören 100'den fazla Türkmen gencinin barınması için 40 kişilik bir yurt oluşturmuştur. Ayrıca Iraklı büyük Şii siyasi gruplarla da ilişkiler geliştirilmeye çalışılmaktadır. 12 Temmuz'da ITC Yönetim Kurulu Üyesi ve Kerkük İl Meclisi Başkanı Hasan Turan, Irak İslam Yüksek Konseyi Başkanı Ammar El-Hekim'i ziyaret ederek, hem Kerkük hem Türkmenlerin anayasal hakları konusunda destek istemiştir. 2003'ten sonra Şii grupların Irak siyasetindeki ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda ITC'nin Şii gruplarla da ilişkilerini geliştirmesi, Türkmenler Irak siyasetinde önemli bir yapı taşı haline getirebilir. Zira Irak'taki Şii etkisi dikkate alındığında İran faktörünü göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu kapsamda 13 Temmuz'da ITC Başkanı Erşat Salihi ve beraberindeki heyetin İran ziyareti oldukça önemlidir. Bu ziyaret sadece Irak'taki Şii'lerin desteğinin alınması açısından önemli değil, ITC'nin vizyonunu geliştirmesi açısından da önem taşımaktadır. Zira önümüzdeki dönemde ITC'nin diğer Irak'a komşu ülkeleri de ziyaret edeceğinin açıklanması, Türkmenlerin hedeflerini büyüttüğünü göstermektedir.

ITC tarafından atılan bu adımlar, Türkmen siyaseti açısından ilerisi için umut veriyor. Ayrıca Irak siyasetinde son dönemde elde edilen kazanımlar ve yapılan siyasi hamleler doğrultusunda elde edilen sonuçlar da Türkmenlerin önümüzdeki dö-

Irak'ta 7 Mart 2010'da yapılan son genel seçimlerde 10 milletvekili çıkarmayı başarabilen Türkmenler, Irak'taki ilk kez 3 bakanla temsil edilmeye başlamıştır.

nemde Irak siyasetinde daha etkili olabileceğini gösterir niteliktedir. Bu noktada özellikle birkaç konuyu dile getirmekte fayda var. Öncelikle Irak Dışişleri Bakanlığı'nın internet sitesindeki Irak tanıtım bölümünde ülkede yaşayan nüfusa ilişkin verilen bilgilerde Türkmenlerin yer almadığının ortaya çıkmasının ardından, Türkmen milletvekillerinin yoğun çabası sonucu bu verilerin kaldırılması verilerin kaldırılmasına rağmen olayın arkasından gidilerek, Dışişleri Bakanlığında Türkmen halkından özür dilenmesinin istenmesi de önemli. Diğer taraftan Kerkük'teki kaçırma olaylarına ilişkin ilk adım da ITC tarafından atılmıştır. 27 Temmuz'da ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, parlamentodaki Türkmen milletvekilleri adına parlamentoya bir nota sunmuştur. Notada, parlamentodan şanına layık bir tutum sergilemesi, bu olayların parlamentoda konuşulması ve Kerkük'teki olayların anlaşılması için parlamentodan bir heyetin bu şehri ziyaret edip olayları araştırması talep edilmiş ve notanın ardından parlamentoda bir araştırma heyetinin kurulması sağlanmıştır.

Öte yandan 2012 Irak bütçesinde de Türkmenlere yönelik bir maddeye yer verilmiştir. Bilindiği kadarıyla ITC Diyala Milletvekili Hasan Özmen'in öncülüğünde başlatılan ve başta ITC Başkanı Erşat Salihi olmak üzere diğer Türkmen milletvekillerinin de desteğiyle yapılan çalışmalar sonucu verilen önergeyle, 2012 Irak bütçesinde Türkmenlere özel bir paragraf açılması sağlanmıştır. Buna göre 2012 Irak Bütçe Yasasının 23. Maddesinin r fıkrasında, Kerkük, Musul, Selahaddin ve Diyala illerinde geçmiş Saddam Hüseyin rejiminin uygulamalarından ve terörden zarar gören Türkmenlerin tazmini, Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerin imarı, Türkmen sosyal, kültür ve eğitim kurumlarının

rehabilitasyonu veya inşası için ödenek tahsisatı yapılacağı belirtilerek, bu tahsis edilen paranın Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından kullanılacağı ifade edilmiştir. Ancak burada bu uygulamanın bazı şartlara bağlandığını ifade etmek yerinde olacaktır. Öncelikle 23. Maddenin giriş bölümünde ilk 6 aylık süre içerisinde hesaplanan petrol gelirinde artış olması halinde Bölgesel Kürt Yönetimi'nin yüzde 17'li payı verildikten sonra bu uygulamalara başlanabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca Irak Anayasasında Kerkük'ün statüsünü düzenleyen ancak referandum yapılmadığı için 31 Aralık 2007 tarihinde süresi dolan ve kendiliğinde iptal olan 140. Maddenin uygulanabilmesi için de fazla bütçe ayrılacağı da ifade edilmiştir. Yani özellikle 2003'ten sonra Irak içerisinde ilk kez Türkmenlere ilişkin özel bir yasal düzenleme yapılmış olsa da bunun şartlara bağlanması dikkat çekmektedir. Yine de bu madde ile Türkmenlere ilişkin olumlu bir adım atıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca Türkmenlere ilişkin verilen bu imtiyazın Türkmenlerin eski rejim tarafından zarara uğratıldığı kabul edilmiştir. Daha da önemlisi bu Türkmenler için tahsis edilecek paranın kullanılması dolaylı da olsa Türkmenlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Böylece Türkmenlerin ilk kez özerk hareket edebilecekleri bir uygulamaya kavuştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira öncelikle Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanı Turhan Müftü, ITC üyesidir ve ITC'nin bakan adayı olarak hükümette yer almaktadır. Bütçeden tahsis edilecek paranın Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından kullanılacak olması, Türkmenleri kaynakların kullanımı ve bürokrasinin aşılması noktasında rahatlatacaktır. Ayrıca Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından kullanılacak bu bütçenin Türkmen milletvekillerinin sunacağı projeler üzerinden yürütülmesi ön görülmektedir.

Böylece hem Türkmen milletvekillerinin halk ile bir araya gelme olanağı artacak hem de Türkmen halkı Irak'taki siyasi sisteme dahil edilebilecektir. İlk altı ayın ardından böyle bir bütçenin verileceği ifade edildiğinde, Türkmenlerin projeler hazırlaması için de zaman olarak imkan ortaya çıkmıştır.

Daha da önemlisi son olarak 21 Nisan 2012 Cumartesi günü Irak Parlamentosu Türkmen özel gündemiyle, yaklaşık 200 milletvekilinin katılımıyla bir toplantı yapmış ve Türkmen milletvekilleri tarafından hazırlanan rapor açıklanmış ve siyasi partileri görüşleri dinlenmiştir. ITC Milletvekillerinin öncülüğünde hazırlanan 8 sayfalık raporun ilk bölümünde özellikle Saddam döneminde Türkmenlere yönelik uygulanan politikalar gündeme getirilmiştir. Telafer'den Mendeli'ye kadar Türkmen bölgelerinin nasıl Araplaştırılmak istendiği vurgulanmış, bu politikalar belgelerle deşifre edilmiştir. Raporun ikinci bölümünde ise Türkmen halkının istekleri sunulmuştur. Türkmen milletvekillerinin parlamentoya sundukları istekler arasında, Türkmenlerin üçüncü millet olarak kabul edilmesi, anayasal ve hukuki haklarının verilmesi, Türkmen bölgeleri için özel bir bütçenin tahsis edilmesi, yoğunlukta yaşadıkları bölgelerde hak ettikleri gerçek temsil haklarının kabul edilmesi, ordu, emniyet teşkilatı ve bakanlıklarda diğer etnik gruplara tanınan hakların aynısının Türkmenlere de tanınması, ihtilaflı bölgeler sorununun çözümü için Arap, Kürt ve Türkmenlerin de içinde bulunduğu bir heyetin kurulması, Türkmen bölgelerinin etnik yapısını değiştirmeye yönelik her türlü eylemin durdurulması için gerekli tedbirlerin alınması, Türkmen radyo ve televizyon kurumunun kurulması, Türkmen diline en uygun alfabe-yi seçme hakkının tanınması, 2003 öncesinde Türkmenlerin korunması amacıyla kurulan eski silahlı güçlerin Irak emniyet teşkilatına alınma-

sı, Harp ve Polis Okullarında Türkmenlere de kontenjan ayrılması, Türkmen öğrencilerine de yurtdışında tahsil görme imkânının sağlanması ve Türkmenleri hedef alan terör hareketlerinden Türkmen bölgelerinin korunması gibi maddeler yer almıştır.¹

Sonuç olarak, ITC bugüne kadar gelen süreç içerisinde Irak'ta Türkmenleri temsil kabiliyetine sahip en büyük ve yaygın kuruluş haline gelmiştir. Bugünkü Türkmen siyasetçilere bakıldığından neredeyse tamamının ITC içerisinde çıkmış olması bir tesadüf olarak değerlendirilmelidir. 2010'daki seçimlerden sonra yükselişe geçen Türkmen siyasetinde ITC milletvekilleri ve bürokratlarının payının yadsınamaz derecede olduğu söylenebilir. Ancak Türkmen siyasetinde her şeyi tozpembe olduğunu da söylemek mümkün değildir. ITC'nin yeni siyasetinde olumlu adımlar atılırken, iç yapılanması konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. ITC'nin kurumsal yapılanmasına bakıldığında, oldukça hantal bir yapılanma göze çarpmaktadır. Özellikle yerel siyasetin önem kazandığı Irak'ta, ITC'nin il, ilçe, nahiye ve hatta köylerdeki temsilciliklerinde yeniden yapılanmanın gerekliliğinden söz edilebilir. Yerel siyasette etkin olan ITC'nin Irak'taki genel siyasette daha etkin olacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenle ITC'nin teşkilat yapısının da gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Büyük adımlar büyük sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Önemli olan atılan adımların sonuç alıcı noktalara ulaşmasıdır. Zira Türkmen halkının siyasetçilerinden beklentileri büyük olduğu söylenebilir. Özellikle son dönemde bu beklentilerin daha da yükseldiği görülmektedir. Bu noktada Türkmen siyasetçilerin halkın önceliklerini de dikkate alması ve buna göre davranması gerektiği düşünülmektedir. Yoksa Irak'taki kaygan zemin, rayına oturmaya başlayan Türkmen siyasetini de yeniden alt üst edebilir.

DİPNOTLAR

- 1 Mahir Nakip, "Türkmeneli'nden ,Türk'ün Dilinden: Mutluyuz ve Umutluyuz", <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.asp?page=article&id=24605>, Erişim: 30 Nisan 2012.